

Заика Ю. Гражданско-правовые средства защиты наследственных прав. В статье исследуются проблемы защиты прав наследников и избрания наиболее эффективного способа защиты гражданских прав после открытия наследства. Уделено внимание такому способу защиты наследственных прав как признание юридических фактов в порядке отдельного гражданского судопроизводства. Такими юридическими фактами являются: установление факта родства, семейных отношений, нахождения на иждивении, что позволяет истцу соответственно призваться к наследованию в качестве родственника умершего, члена его семьи или иждивенца. Рассмотрены основания признания завещания полностью или частично недействительным и возникающие при этом правовые последствия, а также круг наследников, которые подлежат устранению от наследования как недостойные как самостоятельный способ защиты наследственных прав путем изменения субъектного состава в возникших правоотношениях. Обоснованной будет норма, по которой права наследования как по закону, так и по завещанию, лишались бы лица, которые умышленно совершили преступление против жизни, здоровья, свободы и достоинства наследодателя, если это обстоятельство будет установлено приговором суда.

Ключевые слова: наследственные права, защита наследственных прав, способы защиты наследственных прав, признание наследственных прав, признание завещания недействительным.

Zaika Y. Civil Legal Means of Protection of Succession Rights. In the article the author researches the problems of protection of the rights of heirs and investigates the choice of the most effective way of protection of the civil rights after discovery of inheritance. The attention has been paid to such way of protection of succession rights as recognition of the legal facts as separate civil legal proceedings. Such legal facts are: ascertainment of the fact of relationship, the family relations, and dependence that give a plaintiff, who is the relative of the dead, the member of his family or the dependent, a possibility to claim inheritance. The article deals with the bases of recognition of the will completely or partly invalid and therefore the legal consequences arising, and also a circle of inheritors who should be disinherited as unworthy ones, as an independent way of protection of succession rights by change of subject structure in the arisen legal relationships. The norm will be valid, if inheritance rights both under the law, and according to the will, will be lost by a person who intentionally committed a crime against life, health, freedom and the dignity of the testator if this circumstance is established by a sentence of court.

Key words: succession rights, protection of succession rights, ways of protection of succession rights, recognition of succession rights, recognition of the will invalid.

УДК 349.42(477)

Т. Коваленко

Об'єктивні передумови формування аграрного права України

У статті аналізуються природно-кліматичні, економічні та правові фактори, які зумовили виникнення та становлення у 90-х роках ХХ ст. аграрного права України як об'єктивно сформованої, самостійної та цілісної галузі національної правової системи. Специфіка агропромислового комплексу як галузі народного господарства, його роль та значення в економіці держави, особливості процесу сільськогосподарського виробництва, зокрема його істотна залежність від природно-кліматичних умов, необхідність врахування біологічних законів розвитку живих організмів як основи аграрного виробництва, тісний взаємозв'язок ефективності сільськогосподарського виробництва із розвитком соціальної сфери села тощо є об'єктивними економічними передумовами формування відокремленого правового регулювання відносин у сфері сільськогосподарського виробництва України та пов'язаних із ним сферах

Ключові слова: аграрне право України; аграрні правовідносини; аграрна реформа; формування аграрного права; передумови формування аграрного права.

Постановка наукової проблеми та її значення. З часу здобуття Незалежності України аграрне право стало невід'ємною складовою національної правової системи. Разом з тим, дискусії щодо природи аграрного права, його самостійності у правовій системі тривають не один десяток

років. У цьому зв'язку В. М. Єрмоленко відзначає, що жодна галузь права у історії юридичної науки не викликала стількох суперечок, як аграрне право [1, с. 44].

Аналіз досліджень цієї проблеми. В аграрно-правовій науці України обґрунтування особливих рис аграрного права як самостійної галузі права, специфіка історичних передумов його формування та тенденції розвитку на перспективу є предметом наукових досліджень Н. О. Багай, М. Я. Ващишин, В. М. Єрмоленка, В. В. Носіка, О. О. Погрібного, В. І. Семчика, А. М. Статівки, Н. І. Титової, В. Ю. Уркевича, В. З. Янчука, інших вчених.

Мета статті. Доктринальний аналіз сучасного стану аграрного права України та тенденцій його розвитку на перспективу потребує з'ясування об'єктивних та суб'єктивних передумов його виникнення та становлення, що не отримало належного опрацювання в аграрно-правовій науці. Тому метою даної статті є дослідження об'єктивних передумов формування аграрного права у правовій системі незалежної України наприкінці ХХ століття, адже для дослідження особливостей виникнення нової галузі права необхідно аналізувати не тільки систему національного права, її внутрішні тенденції розвитку, а й тенденції розвитку всієї правової системи, а також українського суспільства та держави в цілому.

Виклад основного матеріалу й обґрунтування отриманих результатів дослідження. Об'єктивними передумовами формування аграрного права України є природно-кліматичні, економічні та правові фактори, які зумовлюють виникнення і становлення вказаної галузі права незалежно від впливу на аграрні відносини людини, суспільства та держави.

Виникнення аграрного права як самостійної галузі національної правової системи обумовлюється особливими природно-кліматичними умовами України, насамперед істотними запасами чорноземів та сприятливим для сільськогосподарського виробництва кліматом. В цілому у світі налічується близько 300 видів ґрунтів, серед яких чорноземи займають найважливіше місце. Площа чорноземів у світі становить 314 млн га або 2,4 % від площі усіх ґрунтів. При цьому чорноземи України займають 27,8 млн га., що становить 8,7% від світових площ чорноземів. Саме чорноземи становлять основну площу сільськогосподарських угідь України – 67,7 % [2]. З урахуванням значення землі у розвитку нації та суспільства у Конституції України від 28 червня 1996 р. земля проголошена основним національним багатством, що перебуває під особливою охороною держави. В аграрно-правовій науці В. В. Носік наголошує, що саме ґрунт є багатством нації та має належати народові, а не державі, на праві власності [3, с. 490]. Незважаючи на конституційний імператив та наявну законодавчу базу, стан земельних ресурсів України близький до критичного. За період проведення земельної реформи значна кількість проблем у сфері земельних відносин не лише не розв'язана, а й загострилася. На всій території поширені процеси деградації земель, серед яких найбільш масштабними є ерозія (близько 57,5 % території), забруднення (близько 20 % території), підтоплення (близько 12 % території). Зменшується вміст поживних речовин у ґрунтах, а щорічні втрати гумусу становлять 0,65 тони на 1 га. [4].

Територія України лежить у помірньо-континентальній області помірного кліматичного поясу. Рівнинні території держави є достатньо теплими для вирощування більшості культур помірного поясу. На території України чітко простежується сезонність, яка істотно впливає на ефективність сільськогосподарського виробництва та визначає його специфіку.

Наявність унікальних запасів чорноземів та сприятливого для ведення аграрного виробництва клімату – з одного боку, та значна залежність від природно-кліматичних умов і сезонність такого виробництва – з другого боку, об'єктивно зумовлюють потребу спеціального державно-правового впливу на відносини, що виникають у процесі виробництва продуктів харчування та продовольчої сировини. Зазначена необхідність у спеціальному правовому регулюванні аграрних відносин окремою галуззю права набуває особливої актуальності в сучасних умовах, коли Україна повинна використати свій шанс стати рівноправним виробником сільськогосподарської продукції на європейському аграрному ринку.

В основі формування аграрного права України лежать економічні передумови, що виявляються у існуванні потужної системи агропромислового комплексу УРСР у другій половині ХХ ст. Так, на початок 1991 р. на АПК України припадало: третина усіх виробничих фондів народного господарства України, 29 % працюючого населення, які виробляли 40 % ВВП України. У господарствах працювало постійно 4 млн. 881 тис. осіб. Упродовж 1986-1990 рр. на розвиток бази АПК було вкладено 49,1 млрд. крб. капіталовкладень. Рентабельність виробництва сільськогосподарської продукції була 42,6 %, в т.ч. рослинництва – 98,3%, тваринництва – 22,2 % [5].

У даний час АПК України є цілісною виробничо-економічною системою, що об'єднує низку сільськогосподарських, промислових, науково-виробничих і навчальних галузей, спрямованих на

одержання, транспортування, зберігання, переробку та реалізацію сільськогосподарської продукції. За обсягами продукції та часткою у ВВП України АПК поступається лише металургійному та паливно-енергетичному комплексам, а за кількістю зайнятих у ньому працівників і соціальною значущістю займає провідне місце. В АПК України формується близько 17 % ВВП, він є одним з основних бюджетоутворюючих та експортоорієнтованих секторів національної економіки. З 2000 р. відбувається поступове зростання виробництва валової продукції галузі, приріст якої у 2010 р. становив 41,6 % у порівнянні з 1999 р., у т. ч. рослинництва – 65,8 %, тваринництва – 17,7 % [6, с. 4]. Зростання ролі та значення АПК України в сьгоднішніх умовах є вкрай важливим із врахуванням необхідності забезпечення реалізації конституційного права кожного на достатнє харчування та гарантування продовольчої безпеки держави.

Специфіка агропромислового комплексу як галузі народного господарства, його роль та значення в економіці держави, особливості процесу сільськогосподарського виробництва, зокрема його істотна залежність від природно-кліматичних умов, необхідність врахування біологічних законів розвитку живих організмів як основи аграрного виробництва, тісний взаємозв'язок ефективності сільськогосподарського виробництва із розвитком соціальної сфери села тощо стали об'єктивними економічними передумовами формування відокремленого правового регулювання відносин у сфері сільськогосподарського виробництва України та пов'язаних із ним сферах – соціального розвитку села [7, с. 754-755], матеріально-технічного забезпечення АПК [8, с. 52-53], використання земель сільськогосподарського призначення як елемента агросфери [9, с. 45] та ін. Зокрема, серед ознак сучасного аграрного права України у національній правовій системі Н. І. Титова називає те, що воно відповідає окремій аналогічній галузі економіки, тобто йдеться про адекватність галузі права й галузі економіки [10, с. 8]. Специфіка суспільних відносин у сфері виробництва, переробки, реалізації сільськогосподарської продукції та тісно пов'язаних із нею сферах зумовлює таку специфічну ознаку сучасного аграрного права України як широту його предмета правового регулювання, що лежить на перетині інтересів людини, суспільства та держави.

До об'єктивних передумов формування аграрного права України можна віднести також правові. В юридичній науці України наголошується, що сприйняття права як об'єктивного соціального явища, а не як особливого продукту т.зв. «державної правотворчості», відкриває додаткові нові можливості для коректного вирішення актуальних для суспільного розвитку проблем [11, с. 64].

Аграрне право України належить до тих галузей національної правової системи, формування яких відбувається шляхом переродження іншої галузі права. Так, у теорії права переродження галузі визначають як шлях появи нової галузі на основі поглинання та трансформації існуючої галузі з доповненням значним масивом нових норм [12, с. 6]. Для аграрного права України характерними є генетичні зв'язки із колгоспним та сільськогосподарським правом, які були складовими частинами правової системи УРСР з 30-х до 80-х рр. ХХ ст. Так, проведення колективізації сільського господарства на території України у 30-х роках минулого століття обумовило формування нової галузі соціалістичного права – колгоспного права, специфіка предмета якого визначалась особливостями правового становища колгоспів у економіці СРСР та УРСР. Уніфікація законодавства про державні, колгоспні і державно-колгоспні форми сільськогосподарського виробництва, інтеграція агропромислового виробництва в систему АПК призвели до появи нової комплексної галузі сільськогосподарського права [13]. На думку Н. О. Багай перехід від терміна «сільськогосподарський» до терміна «аграрний» зумовлений рядом об'єктивних причин, зокрема розширенням змісту терміна «аграрний» в умовах проведення аграрної реформи в Україні [14, с. 8].

Враховуючи специфіку формування аграрного права України саме шляхом переродження, для вказаної галузі права як відносно нової у правовій системі України притаманна така властивість як комплексність внаслідок успадкування окремих рис колгоспного та сільськогосподарського права, а також розширення предмета аграрно-правового регулювання у результаті проведення аграрної та земельної реформ. Оголошення земельної реформи та запровадження реформ у аграрному секторі економіки нашої держави на початку 90-х років ХХ ст. стали своєрідними каталізаторами появи аграрного права України як нової самостійної галузі права України.

Особливістю формування аграрного права України порівняно із сільськогосподарським правом УРСР є незначна роль аграрного законодавства у процесі його виникнення. Так, Н. О. Багай зазначає, що сільськогосподарське законодавство як системне галузеве утворення стало безпосередньою юридичною базою для формування нової правової галузі – сільськогосподарського права [15]. Водночас на початку 90-х років в юридичній науці України уже зазначалося про існування аграрного права України як окремої галузі права, науки та навчальної дисципліни, хоча аграрне

законодавство лише починало формуватися, а правове регулювання аграрних відносин здійснювалось на основі нормативно-правових актів радянського періоду (фактично сільськогосподарського законодавства), які не суперечили законодавству України. Така специфіка обумовлюється особливим шляхом формування аграрного права – переродженням колгоспного та сільськогосподарського права.

Для тих же галузей національної правової системи, які формуються шляхом не переродження, а виділення із іншої галузі права, формування відповідної відокремленої системи законодавства дійсно є одним із визначальних факторів. Зокрема, як слушно вказує Н. І. Титова, в тих галузях права, які лише формуються, історична першість належить галузі законодавства [16].

Разом з тим, в даний час стан аграрного законодавства України істотно впливає на розвиток аграрного права. Так, М. Я. Ващишин вказує на такі негативні риси сучасного етапу розвитку аграрного законодавства, як його спонтанність та істотні прогалини правового регулювання [17, с. 63]. До цього можна також додати його некодифікований характер, суперечливі тенденції уніфікації правового регулювання статусу суб'єктів аграрних відносин та одночасної диференціації правового регулювання окремих видів сільськогосподарського виробництва, відставання від потреб практики процесів адаптації національного аграрного законодавства до вимог ЄС для переорієнтації сільськогосподарського експорту на європейський ринок тощо.

Висновки та перспективи подальшого дослідження. Отже, на основі проведеного дослідження можна сформулювати наступні висновки:

1) виникнення і становлення аграрного права як об'єктивно сформованої, самостійної та цілісної галузі права України починаючи з 1991 року зумовлено рядом об'єктивних передумов, з'ясування яких дає можливість точніше висвітлити його правову природу, а також виявити рушійні сили та механізми, що обумовили появу аграрного права України у національній правовій системі;

2) об'єктивними передумовами формування аграрного права України є природно-кліматичні, економічні та правові фактори, які зумовлюють виникнення та становлення вказаної галузі права незалежно від впливу на аграрні відносини людини, суспільства та держави;

3) наявність унікальних запасів чорноземів та сприятливого для ведення аграрного виробництва клімату – з одного боку, та значна залежність від природно-кліматичних умов і сезонність такого виробництва – з другого боку, об'єктивно зумовлюють потребу спеціального державно-правового впливу на відносини, що виникають у процесі виробництва продуктів харчування та продовольчої сировини;

4) специфіка агропромислового комплексу як галузі народного господарства, його роль та значення в економіці держави, особливості процесу сільськогосподарського виробництва, зокрема його істотна залежність від природно-кліматичних умов, необхідність врахування біологічних законів розвитку живих організмів як основи аграрного виробництва, тісний взаємозв'язок ефективності сільськогосподарського виробництва із розвитком соціальної сфери села тощо є об'єктивними економічними передумовами формування відокремленого правового регулювання відносин у сфері сільськогосподарського виробництва України та пов'язаних із ним сферах;

5) формування аграрного права України відбулося шляхом переродження інших галузей права, що обумовлює його комплексність внаслідок успадкування окремих рис колгоспного та сільськогосподарського права, а також розширення предмета аграрно-правового регулювання у результаті проведення аграрної та земельної реформ.

Джерела та література

1. Єрмоленко В. М. Аграрне право як самостійна галузь права України / В. М. Єрмоленко // Аграрне право України: підручник / за ред. В. М. Єрмоленка. – К.: Юрінком Інтер, 2010. – 608 с.
2. Позняк С. П. Чорноземи – національне багатство України / С. П. Позняк [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://lnu.edu.ua/lessons/files/chornozemy.pdf>.
3. Носік В. В. Право власності на землю Українського народу: монографія / В. В. Носік. – К.: Юрінком Інтер, 2006. – 544 с.
4. Закон України «Про Основні засади (стратегію) державної екологічної політики України на період до 2020 року» від 21 грудня 2010 р. // Відомості Верховної Ради України. – 2011. – № 26. – Ст. 218.
5. Ключ В. С. Як знищується агропромисловий комплекс України: (відкритий лист Президенту України Віктору Федоровичу Януковичу) / В. Ключ; [упоряд. В. Василенко]. – Д.: Ліра, 2012. – 82 с.
6. Розвиток аграрного виробництва як передумова забезпечення продовольчої безпеки України. – К.: НІСД, 2011. – 39 с.

7. Єрмоленко В. М. Доктринальні проблеми сучасного аграрного права / В. М. Єрмоленко, В. І. Семчик // Правова доктрина України: у 5 т. – Т. 4: Доктринальні проблеми екологічного, аграрного та господарського права / за ред. Ю. С. Шемшученка. – Х.: Право, 2013. – С. 736-775.
8. Погрібний О. О. Перспективи розвитку аграрного права / О. О. Погрібний // Правова система України: історія, стан та перспективи: у 5 т. – Т. 4: Методологічні засади розвитку екологічного, земельного, аграрного та господарського права / за ред. Ю. С. Шемшученка. – К.: Право, 2008. – С. 47-63.
9. Кулинич П. Ф. До питання про розвиток предмета аграрного (сільського) права / П. Ф. Кулинич // Аграрне право як галузь права, юридична наука і навчальна дисципліна: Матеріали Всеукраїнського круглого столу (25 травня 2012 р.): зб. наук. пр. / за заг. ред. В. М. Єрмоленка, В. І. Курила, В. І. Семчика. – К.: Вид. центр НУБіП України, 2012. – С. 43-46.
10. Титова Н. І. Аграрне право як галузь права, його історичні витоки та особливості / Н. І. Титова // Аграрне право України: підручник / за ред. О. О. Погрібного. – К.: Істина, 2004. – С. 6-18.
11. Сайфуліна Ю. В. Діалектична єдність об'єктивного і суб'єктивного у праві / Ю. В. Сайфуліна // Порівняльно-аналітичне право. – 2013. – № 3-1. – С. 63-66.
12. Мураховська Т. Є. Формування нових галузей в системі права України: автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.01 / Т. Є. Мураховська; Харківський національний університет внутрішніх справ. – Х., 2011. – 19 с.
13. Семчик В. І. Аграрне право України: проблеми становлення і розвитку / В. І. Семчик // Академічна юридична думка / за ред. Ю. С. Шемшученка. – К.: Ін Юре, 1998. – С. 444-452.
14. Багай Н. О. Розвиток науки аграрного права України: автореф. ... дис. канд. юрид. наук: 12.00.06 / Н. О. Багай; Інститут держави і права імені В. М. Корецького НАН України. – К., 2002. – 19 с.
15. Багай Н. Становлення та розвиток аграрного права України / Н. Багай // Вісник Львівського університету. Серія юридична. – 2001. – Вип. 36. – С. 413-418.
16. Титова Н. И. Материальная ответственность работников сельскохозяйственных предприятий / Н. И. Титова. – М.: ЮЛ, 1978. – 152 с.
17. Ващишин М. Я. Тенденції розвитку аграрного права України / М. Я. Ващишин // Науковий вісник Національного університету біоресурсів і природокористування України. – 2014. – Вип. 197. – Ч. 1. – С. 63-67.

Коваленко Т. Объективные предпосылки формирования аграрного права Украины. В статье доказывается, что возникновение и становление аграрного права как объективно сложившейся, самостоятельной и целостной отрасли права Украины, начиная с 1991 г., обусловлено рядом объективных предпосылок, выяснение которых дает возможность точнее раскрыть его природу, а также выявить движущие силы и механизмы, обусловившие появление аграрного права Украины в национальной правовой системе. К объективным предпосылкам формирования аграрного права Украины автор относит природно-климатические, экономические и правовые факторы, обуславливающие возникновение и становление указанной отрасли права независимо от влияния человека, общества и государства на развитие аграрных отношений. В работе обосновывается, что наличие уникальных запасов черноземов и благоприятного для ведения аграрного производства климата – с одной стороны, а также значительная зависимость от природно-климатических условий, сезонность такого производства, необходимость учета биологических законов развития живых организмов как основы аграрного производства, тесная взаимосвязь эффективности сельскохозяйственного производства с развитием социальной сферы села – с другой стороны, объективно обуславливают необходимость специального государственно-правового воздействия на отношения, возникающие в процессе производства продуктов питания и продовольственного сырья.

Ключевые слова: аграрное право Украины; аграрные правоотношения; аграрная реформа; формирование аграрного права; предпосылки формирования аграрного права.

Kovalenko T. Objective Preconditions of Agricultural Law of Ukraine Formation. In the article the author proves that the emergence and formation of Agricultural law as an objectively existing, independent and holistic branch of law in Ukraine since 1991 is due to a number of objective conditions, the determination of which makes it possible to more precisely illuminate its nature, and to identify the driving forces and mechanisms that led to the appearance of Ukrainian Agricultural law in the national legal system. To the objective prerequisites for the formation of Agricultural law of Ukraine author includes climatic, economic and legal factors that contribute to the emergence and formation of this branch of law regardless of the influence of man, society and the state on the development of agricultural relations.

It is proved that the presence of the unique reserves of black earth and favorable for the conduct of agricultural production of climate - on the one hand, as well as high dependence on climatic conditions, the seasonality of such production, the need to consider the biological laws of development of living organisms as a basis for agricultural production, a strong correlation of agricultural production efficiency with the development of the social sphere of the village - on the other hand, objectively determine the special public-

legal influence on the relations arising in the process of production of food and food raw materials.

Key words: agricultural law of Ukraine; agricultural relationship; agricultural reform; formation of agricultural law; preconditions of formation of agricultural law.

УДК 340.12:342

О. Дем'янова

Методологічні властивості верховенства права в цивільному судочинстві України

Стаття присвячена дослідженню методологічної ролі доктрини верховенства права у цивільному судочинстві України. Висвітлюються змістовні положення доктрини верховенства права в аспекті значення для праворозуміння та визначення основних понять цивільного процесу. Приділяється увага з'ясуванню методологічного значення верховенства права в контексті систематизації доктринальних положень науки цивільного процесу, визначення пріоритетних напрямків розвитку теорії та практики.

Ключові слова: верховенство права, цивільне судочинство, методологія, прецедент, правосвідомість.

Актуальність теми. Правова система України перебуває на етапі концептуального визначення подальшого магістрального шляху розвитку. Європейський вибір України окреслює ті економічні, соціальні, культурні контексти, які виступають орієнтирами розвитку вітчизняного суспільства. На правову систему покладається важливе завдання освоєння нових горизонтів, створення сталих засад розвитку суспільства в обраному векторі. Разом з тим, правова реальність є важливою складовою сучасного суспільного життя, що відбиває наявні в ньому проблеми та негаразди. Саме за допомогою права можлива мобілізація резервів суспільного потенціалу, узгодження реалій з ідеалами, створення гнучких та комфортних шляхів розвитку.

Тому сьогодні актуалізує пошук нових підходів до наукового осмислення правових явищ, конструктивної модернізації ролі юриспруденції в розбудові законодавства та формуванні юридичної практики. У такому аспекті підвищується увага не тільки до сприйняття у вітчизняній юриспруденції категорій та концепцій, успішно реалізованих у світовій практиці, але і до розробки їх властивостей, потенційно спрямованих на упорядкування, преросмислення, організацію доктрини права та її взаємодії з правовою практикою. В такій площині представляє інтерес дослідження методологічного значення доктрини верховенства права та її реалізація в цивільному судочинстві.

Аналіз досліджень цієї проблеми. Проблеми верховенства права досліджувалися різними авторами, серед яких С. П. Головатий, М. І. Козюбра, Н. М. Онищенко, О. В. Петришен, С. П. Погребняк, П. М. Рабінович, Г. П. Тимченко, Ю. С. Шемшученко та багато інших. Однак, його методологічні властивості в цивільному судочинстві не були предметом окремої уваги.

Метою статті є дослідження методологічного значення верховенства права, особливостей реалізації положень верховенства прав у нормотворенні і правозастосуванні, ролі верховенства права в сучасному механізмі правового регулювання.

Виклад основного матеріалу й обґрунтування отриманих результатів дослідження. Поняття верховенства права належить до вельми спірних питань. Не зупиняючись наразі на його вирішенні, підкреслимо, що на підставі аналізу актів міжнародних установ, теоретичних напрацювань значної кількості вчених, практики Європейського суду з прав людини, з огляду на історію його виникнення та становлення, змістовне наповнення і функціональне призначення, ми приходимо до висновку про те, що верховенство права є імперативом цивільного судочинства та цивільного процесуального права. Саме з таких вихідних позицій буде досліджуватись його методологічне значення для теорії і практики цивільного процесу.

В науці немає єдності з приводу того, що вважати методологією. Одні вчені її обмежують вченням про методи дослідження [1, с. 89], інші включають до неї структуру, логічну організацію діяльності [2, с. 795], принципи, засоби та способи пізнання [3, с. 15]. Деякі автори об'єднують методологію науки та практичної діяльності [4, с. 20], інші пропонують обмежитися тільки наукою [5, с. 42 – 44]. Представлена думка щодо тотожності методології і філософії [6, с. 291 – 292], та позиція щодо існування окремої методології кожної галузевої науки, до прикладу, науки цивільного